

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2025.17>**В. С. Зільберт***аспірантка кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0009-0004-4224-115X*

ПОЛІТИЧНА НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті здійснено комплексний аналіз правової природи та значення принципу політичної неупередженості в системі державної служби України. Особливу увагу приділено нормативному закріпленню даного принципу в чинному законодавстві, зокрема у Конституції України та Законі України «Про державну службу», де принцип політичної неупередженості визначений як один із ключових принципів організації та функціонування державної служби. Розкрито зміст політичної неупередженості як принципу, що забезпечує незалежність державного службовця від впливу політичних партій та рухів, недопущення демонстрації політичних уподобань під час виконання службових обов'язків, а також заборону використання службового становища у політичних цілях.

Проаналізовано співвідношення понять «політична неупередженість», «політична нейтральність» та «безпартійність», визначено їх сутнісні відмінності та сфери застосування. Обґрунтовується, що саме політична неупередженість забезпечує сталість та ефективність публічного адміністрування в умовах демократичного правопорядку. Акцентовується увага, що особливої актуальності дана тематика набуває в умовах післявоєнного відновлення держави, коли зростає значення інституційної незалежності державної служби та дотримання стандартів доброчесності, підзвітності та прозорості.

Наголошується, що політична неупередженість має не лише правовий, а й глибокий етичний зміст, спрямований на зміцнення довіри до державних інституцій. У висновках обґрунтовано необхідність вдосконалення механізмів реалізації цього принципу на практиці, зокрема через розробку чітких процедур контролю, підвищення політичної культури держслужбовців і формування нової управлінської етики.

Ключові слова: публічне управління, державна служба, державні службовці, принципи державної служби, політична неупередженість, відповідальність.

Zilbert V. S. POLITICAL IMPARTIALITY OF CIVIL SERVANTS: MODERN ASPECTS OF IMPLEMENTATION

The article presents a comprehensive analysis of the legal nature and significance of the principle of political impartiality within Ukraine's civil service system. Special attention is devoted to its normative consolidation in current legislation, particularly in the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On Civil Service" (2015), where it is recognized as one of the core principles guiding the organization and functioning of the public administration. The essence of political impartiality is revealed as a principle that guarantees the independence of civil servants from political parties and movements, prohibits the display of political affiliations while performing official duties, and forbids the use of public office for political purposes.

The study examines the correlation and differences between the concepts of «political impartiality», «political neutrality», and «non-partisanship», identifying their distinct applications in practice. It is argued that political impartiality serves as a safeguard for stability and effectiveness in democratic governance, ensuring that public administration operates independently of political fluctuations. This principle becomes especially relevant in the context of post-war reconstruction, where institutional integrity, accountability, and transparency are critical to restoring public trust and implementing large-scale recovery initiatives.

The principle is shown to have not only legal but also ethical dimensions, promoting adherence to democratic values and reinforcing citizens' confidence in government institutions. The conclusion outlines the need for improving implementation mechanisms, including the development of effective monitoring tools, the enhancement of civil servants' political culture, and the formation of a modern administrative ethics.

Key words: public administration, civil service, civil servants, principles of civil service, political impartiality, responsibility.

Постановка проблеми. Формування демократичної, соціальної та правової держави в Україні вимагає глибокого оновлення інституту державної служби, що, своєю чергою, зумовлює необхідність підвищення ефективності реалізації функцій держави у сфері забезпечення прав і свобод громадян. Одним із ключових напрямів адміністративної реформи залишається модернізація системи державної служби. Пріоритетність цього напрямку підтверджується закріпленням засадничих принципів її функціонування на рівні законодавства, які виступають ідеологічною основою державного управління. В умовах трансформаційних процесів

особливої значущості набуває осмислення змісту принципів державної служби та переосмислення підходів до їх реалізації. У цьому контексті принцип політичної неупередженості має особливе значення, оскільки не лише визначає характер державної служби як інституції, незалежної від політичного впливу, але й формує специфіку правового статусу державного службовця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання принципів державної служби в цілому, та принципу політичної неупередженості зокрема, були предметом вивчення багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців у різні часи, зокре-

ма В.Б. Авер'янова, А.І. Берлачем, Ю.П. Битяка, І.П. Голосніченка, С.Д. Дубенка, В.В. Зуя, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, Т.О. Коломєць, Л.М. Корнута, В.К. Малиновського, О.Д. Оболенського, С.А. Федчишена, Н.В. Янюк та ін. У той же час дослідження, в яких принцип політичної неупередженості розглядалися б детально, із урахуванням законодавчих особливостей діючих норм та реформ, на сьогодні практично відсутні. Саме тому, ще й досі у вітчизняній науці відсутні комплексні дослідження принципу політичної неупередженості на державній службі, що отримав своє закріплення в окремій статті діючого Закону України «Про державну службу».

Метою статті є наукове осмислення принципів політичної нейтральності та політичної неупередженості як складових системи засад державної служби в Україні, що набуває особливої актуальності у контексті їх нормативного закріплення. Вивчення природи, змісту та механізмів реалізації зазначених принципів, що є необхідною передумовою для комплексного розуміння інституту державної служби, зокрема визначення його правової природи, функціонального призначення та особливостей правового статусу державного службовця. Адже саме принцип політичної неупередженості становить фундаментальну ідею, на якій базується концепція професійної, стабільної та інституційно незалежної державної служби.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до сучасного законодавства України, принципи державної служби визначають фундаментальні засади, які регулюють діяльність державних службовців та забезпечують ефективне функціонування державного апарату. Ці принципи закріплені в Конституції України [1] та в Законі України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року [2]. У першу чергу варто зазначити, що принципи державної служби – це основоположні ідеї та настанови, що відображають об'єктивні закономірності функціонування державної служби та визначають науково обґрунтовані напрями реалізації її завдань і функцій. Вони формуються із урахуванням правової культури, досвіду, основних положень правової системи та рівня розвитку законодавства. Згідно зі ст. 4 Закону України «Про державну службу», державна служба здійснюється на засадах верховенства права, законності, професіоналізму, патріотизму, доброчесності, ефективності, забезпечення рівного доступу до державної служби, політичної неупередженості, прозорості та стабільності. Неухильне дотримання принципів публічної служби вимагається як під час безпосереднього виконання покладеної на адміністративний орган компетенції, так і у час, вільний від такої діяльності [4, с. 607].

Особливе місце серед принципів державної служби займає принцип політичної неупередже-

ності. Він передбачає недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій під час виконання посадових обов'язків. Стаття 10 Закону України «Про державну службу» конкретизує цей принцип, встановлюючи, що державний службовець повинен неупереджено виконувати законні накази та доручення керівників незалежно від їх партійної належності та своїх політичних переконань. Крім того, державному службовцю забороняється: 1) бути членом політичної партії, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А». На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії; 2) обіймати посади в керівних органах політичної партії; 3) суміщати державну службу із статусом депутата місцевої ради, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А»; 4) залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організовуються політичними партіями; 5) у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях [2]. Також, у разі реєстрації державного службовця кандидатом у депутати Центральною виборчою комісією, виборчими комісіями, сформованими (утвореними) в установленому порядку, він зобов'язаний в односторонній строк письмово повідомити про це керівника державної служби [8, с. 206]. Окрім того державному службовцю за його заявою надається відпустка без збереження заробітної плати на час участі у виборчому процесі. Державний службовець не має права організовувати і брати участь у страйках та агітації [7, с. 42].

Принцип політичної неупередженості державної служби в цілому і державного службовця зокрема обумовлюється ст. 35 (свобода совісті) і ст. 36 (свобода об'єднання в політичні партії і громадські організації) Конституції України [1]. У діючому Законі «Про державну службу» принцип політичної неупередженості вперше передбачений щодо адміністративних державних службовців і спрямований на забезпечення ефективності й дієвості державної служби. При цьому слід звернути увагу на те, що й у чинному законодавстві, і в юридичній науці використовуються такі схожі поняття: «безпартійність», «політична нейтральність», «політична неупередженість» [6, с. 69]. Варто підкреслити, що важливим є розрізняти поняття політичної неупередженості та безпартійності. Безпартійність передбачає повну відмову від членства в політичних партіях, що характерно для службовців спеціалізованої та

мілітаризованої державної служби. Натомість політична неупередженість дозволяє державному службовцю бути членом політичної партії, але забороняє демонструвати свою політичну приналежність під час виконання службових обов'язків. Таким чином, принцип політичної неупередженості спрямований на забезпечення ефективності та дієвості державної служби, захист державних службовців від впливу політичних партій та збереження довіри громадян до органів державної влади [5, с. 8].

У той же час, Закон «Про політичні партії в Україні» визначив, що членами політичних партій не можуть бути судді, прокурори, поліцейські, співробітники Служби Безпеки України, військовослужбовці, працівники органів доходів і зборів, персонал державної кримінально-виконавчої служби України, працівники Національного антикорупційного бюро України [3]. На час перебування на зазначених посадах або службі члени політичної партії зупиняють членство в партії. Аналіз положень Закону «Про державну службу» дає можливість стверджувати, що державним службовцям не забороняється бути членом політичних партій, проте їх політичні переконання не повинні впливати на виконання ними своїх службових повноважень та обов'язків. Однак, беручи до уваги рівень етики та політичної культури державних службовців і політичних діячів, забезпечити належне виконання і контроль за дотриманням цього принципу на практиці є не простим завданням.

Принцип політичної неупередженості покликаний забезпечити незалежність державних службовців від зовнішнього політичного впливу, що дає змогу їм ефективно виконувати свої функції незалежно від змін політичного керівництва. Крім того, він створює запобіжники проти втрати посади через політичні мотиви, гарантує сталість професійної діяльності, а все, що пов'язує службовця з партійною приналежністю, має залишатися у сфері його приватного життя і не впливати на реалізацію державних функцій. Важливість цього принципу підкріплюється також тим, що він прямо включений законодавцем до елементів правового статусу державного службовця.

Принцип політичної неупередженості є надзвичайно важливим для процесу післявоєнного відновлення України, оскільки він забезпечує стабільність, об'єктивність та ефективність публічної адміністрації незалежно від політичної кон'юнктури. В умовах, коли країна проходить через глибоку трансформацію, відновлює зруйновану інфраструктуру, залучає міжнародну допомогу та впроваджує ключові реформи, зокрема у сфері антикорупційної політики, децентралізації та державного управління, неупередженість державного апарату виступає критичною передумою

для відновлення довіри громадян до влади. Політично нейтральна державна служба унеможливує використання адміністративного ресурсу в інтересах окремих політичних сил, що особливо актуально у період повоєнного розподілу ресурсів та реалізації національних і регіональних програм відбудови. За відсутності політичної неупередженості існує ризик, що державні службовці можуть діяти за вказівкою політичних покровителів, спрямовувати фінансування не на основі потреб громад, а в інтересах окремих груп, що підриває засади справедливості й прозорості відновлювальних процесів.

Крім того, неупередженість дозволяє зберігати інституційну пам'ять державного управління – чиновники, які діють згідно з професійними, а не партійними стандартами, залишаються на посадах незалежно від політичних змін, що забезпечує безперервність публічної політики. Це особливо важливо в умовах великого обсягу міжнародної технічної та фінансової допомоги, коли партнери очікують стабільного й ефективного адміністрування. Нарешті, дотримання принципу політичної неупередженості зміцнює міжнародну репутацію України як правової та демократичної держави, що діє відповідно до стандартів ЄС і Ради Європи. Це підвищує шанси на повноцінну інтеграцію до європейського простору та залучення довгострокових інвестицій у процеси відбудови.

Висновки. Отже, дотримання політичної неупередженості запобігає використанню державної служби як інструменту політичного впливу, знижує ризики політичної дискримінації чи корупційного тиску, а також формує підґрунтя для підвищення довіри громадян до державних інституцій. Особливу роль цей принцип відіграє в контексті євроінтеграційного курсу України, оскільки відповідність стандартам доброчесності та незалежності державного управління є умовою ефективної співпраці з міжнародними партнерами. У процесі післявоєнного відновлення України принцип політичної неупередженості державної служби набуває особливої значущості як основоположний механізм забезпечення стабільності, об'єктивності та правової визначеності в діяльності органів виконавчої влади. Його дотримання є запорукою професійності, інституційної безперервності та політичної нейтральності державного апарату, що критично важливо в умовах реалізації масштабних програм відновлення, розподілу ресурсів та управління міжнародною допомогою.

Таким чином, принцип політичної неупередженості має розглядатися не лише як формальна вимога законодавства, а як системоутворюючий чинник професійної публічної служби, що забезпечує ефективну реалізацію стратегічних завдань держави в умовах політичної турбулентності та

відбудови. Його реальне впровадження потребує не лише нормативного закріплення, а й дієвого механізму контролю, моніторингу та формування відповідної етичної культури серед державних службовців.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
3. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
4. Кабаненко А.О. Характеристика принципів проходження публічної служби: нормативно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 604–609. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/2_2024/88.pdf
5. Ківалов С.В. Принципи державної служби у новому Законі «Про державну службу». *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 1. С. 7–16. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4818/01.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 125
6. Корнута Л.М. Принцип політичної неупередженості в системі принципів державної служби. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 68–71.
7. Наливайко Л.Р., Орешкова А.Ф. Принцип політичної неупередженості в системі державної служби. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 3 (1). С. 41–44.
8. Федчишин С.А. Питання участі державних службовців у політичній діяльності в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 2. С. 206–209.